

УДК 374.28(09)

**ТВОРЧЕ ВИКОРИСТАННЯ З ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ
КЛУБНОЇ РОБОТИ З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ У ПРОЦЕСІ
РОЗБУДОВИ ПОЗАШКІЛЬНОЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ**

Н.С. Останіна,

доцент, канд. пед. наук,

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя

У статті розглянуто заклади системи позашкільної освіти; окреслено психолого-педагогічні особливості організації клубної роботи з учнівською молоддю; висвітлено та проаналізовано досвід практичні підходи до організації життєдіяльності клубів для учнівської молоді як центрів патріотичного виховання у системі позашкільної освіти.

Ключові слова: позашкільна освіта, заклади позашкільної освіти, клуби для учнівської молоді, виховання, патріотичне виховання.

В статье рассмотрены заведения системы внешкольного образования; очерченно психолого-педагогические особенности организации клубной работы с ученической молодежью; отражен и проанализирован опыт практических подходов к организации жизнедеятельности клубов для ученической молодежи как центров патриотического воспитания в системе внешкольного образования.

Ключевые слова: внешкольное образование, заведения внешкольного образования, клубы, для ученической молодежи, воспитание, патриотическое воспитание.

Establishments the system of out-of-school education are considered in the article; outlined psikhologo-pedagogical features of organization of club work with student's young people; experience is reflected and analysed practical going near organization of vital functions of clubs for student's young people as centers of patriotic education in the system of out-of-school education.

Keywords: out-of-school education, establishments of out-of-school education, clubs, for student's young people, education, patriotic education.

Вступ та постановка завдання. Невід'ємною складовою способу життя українського народу має стати неперервна освіта, головною метою

якої є всебічний розвиток особи, максимальна реалізація здібностей кожної людини, виховання громадянина і патріота України. Вирішення цих завдань залежить від застосування сучасних форм і методів організації позашкільної, позанавчальної роботи, як складової системи безперервної освіти. Сенсом і змістом виховної діяльності має стати особистість, яка є патріотом рідної землі і здатна захистити соціальні інтереси свого народу.

Позашкільна галузь виховання є “одним із тих потужних чинників, які працюють на реалізацію всього комплексу стратегічних завдань розбудови суверенної України” як Європейської держави. Позашкільна освіта як жодна інша сфера освіти залежить від стану суспільства, віддзеркалює його. Орієнтуючись на високі національні і загальнолюдські цінності як основу нової системи громадського виховання, на глибоке розуміння належності до українського народу, сучасні позашкільні, позанавчальні заклади прагнуть зробити все, щоб були створені належні умови для здобуття якісної додаткової освіти, всебічного розвитку, духовної зрілості учасників навчально-виховного процесу[5].

Метою цієї статті є розкриття позашкільної системи виховання як чинника реалізації комплексу стратегічних завдань розбудови суверенної України.

Виклад основного матеріалу. На початок 2000-2001 навчального року в загальному показнику мережі навчальних закладів України позашкільні склали 1497 тисячі закладів[5]. Державна політика у сфері формування мережі закладів позашкільної освіти здійснюється за такими напрямками: 1) забезпечення прав на здобуття позашкільної освіти; 2) створення умов для здобування знань, умінь та навичок у позашкільних навчальних закладах у час, вільний від навчання в загальноосвітніх та інших навчальних закладах; розвитку здібностей та обдарувань відвідувачів; 3) задоволення інтересів вихованців, духовних запитів і потреб у професійному визначенні; 4) створення нормативно-правової бази для подальшого розвитку позашкільної освіти та діяльності позашкільних навчальних закладів.

Учні перебувають у школі лише певну кількість годин на добу. Одним із важливих шляхів подолання духовної кризи у підлітковому віці є залучення дітей до змістовної діяльності, коли вони зовсім вільні від обов'язкового відвідування школи, яка будується на принципах врахування потреб і запитів, ініціативності учнівської молоді в галузі особистого освітнього і культурного розвитку, через створення мережи центрів проведення вільного часу. До організованих форм охоплення підлітків освітньо-виховним впливом належать позашкільні заклади.

Сьогодні структура закладів позашкільної освіти включає державні, комунальні, приватні позашкільні навчальні заклади, такі як початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади, спортивно-оздоровчі центри, палаци, будинки, дитячі та юнацькі станції, клуби та інші навчальні заклади як центри позашкільної освіти у позаурочний та позанавчальний час[3].

Стратегія позашкільної діяльності спрямовується на забезпечення потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуального, духовного і фізичного розвитку, підготовки до активної професійної та громадської діяльності.

Стратегія реформування системи позашкільних закладів передбачає створення на їх базі сприятливих умов для соціального захисту та організації змістовного дозвілля учнів, вихованців. Реалізація цих стратегічних завдань вимагає регулювання відносин між органами державної влади і навчальними закладами, установами та організаціями, які визначають зміст, форми і методи позашкільної освіти вихованців, учнів.

Складність ситуації, в якій позашкільні заклади мають здійснювати виховання нового покоління вимагає уважного та диференційованого підходу до організації виховної роботи з учнівською молоддю. Зокрема, усвідомлення вихователями того факту, що відпочинок не відокремлюється від трудової діяльності людини, від навчання дитини тощо; бо життя органічно складається з чергування праці та відпочинку, взаємодоповнюючих станів напруги і розслаблення, що розумовий та фізичний розвиток учнів залежить

від того, як організовано особистий відпочинок, який знімає передусім розумове стомлення дитини.

Визначною формою організації дозвілєвої діяльності у дітей, підлітків сучасності залишаються клуби.

Необхідність створення мережі шкільних клубів диктується й тим, що інтереси дітей часто випереджають сучасну шкільну програму.

Найдоцільніше вважаємо організувати клуби на базі середньої школи, клуби за місцем проживання, діяльність яких охоплює усіх дітей шкільного віку мікрорайонів.

Так вийшло, що клуби при організації роботи з дітьми у вільний час опираються на ті три кити (індивідуальність, ініціативність і творчість), на яких зосереджує нашу увагу І. Бех, говорячи про організацію позашкільної роботи в сучасних умовах побудови нової держави[1].

Організація дозвілля дітей шляхом змістовної цікавої клубної роботи може сприяти створенню умов не лише для зняття втоми, а й для всебічного розвитку, виховання свідомої дисципліни, бо відпочинок не є спокоєм, а являє собою зміну діяльності і передбачає включення до творчої, активної та ціннісно-корисної діяльності. Клубні форми роботи передбачають організацію діяльності саме за врахуванням дитячих інтересів та бажань...

До того ж, одним із стимулів членства клубу було прагнення дітей й молоді до самоствердження серед колективу однолітків, прагнення до задоволення своїх потреб, зокрема, в організації колективного дозвілля за інтересом.

Законом України “Про позашкільну освіту” передбачено здійснення клубами для учнівської молоді діяльності за такими напрямками: художньо-естетичний, науково-технічний, фізкультурно-спортивний, туристсько-краєзнавчий, екологічно – натуралістичний, військово-патріотичний, соціально-реабілітаційний, гуманітарний та інш. [3].

Зміст клубної роботи включає систему моральних, політичних, економічних, естетичних ідей, наукових знань, різноманітних подій та фактів.

Участь дітей, підлітків у роботі клубів сприяє формуванню і стимулюванню суспільно-цінних якостей особистості. Включення дітей до суспільно-регулюючої форми проведення позаучбового часу, в тому числі до клубної діяльності, вирішує ряд завдань: забезпечує кероване спілкування; створює умови для самостійної творчої роботи, для формування моральних переконань, підвищення соціальної активності.

З метою задоволення духовних запитів підлітків, ефективного впливу на їхню свідомість, почуття, волю у клубі використовуються такі засоби як усне та друковане слово, мистецтво, література, суспільно-корисна діяльність, обряди та традиції, наочні та технічні засоби, засоби мас-медіа тощо.

При цьому ми повинні врахувати, що конкретні форми клубної роботи впливають на той чи інший бік психічної сфери особистості. Наприклад, бесіда та диспут переважно розвивають інтелект; ранки та свята – більше сприяють розвитку емоційної природи особистості; діяльність у клубних гуртках та секціях формує актуальні навички та звички. Але поряд з цим всі ці форми клубної роботи вирішують й комплексні завдання. Так, свята несуть у собі як емоційні моменти, так і раціональні: у процесі їх проведення у підлітків формуються навички та звички поведінки, загальної культури спілкування.

Таким чином, клуб, як соціалізуючий засіб, цінний тим, що вирішує комплекс завдань у сфері соціального, патріотичного виховання підлітків. Значний *досвід* організації роботи клубів для учнівської молоді має Чернігівщина.

Наприклад, ніжинська середня школа №13 вже декілька років здійснюють виховну роботу з підлітками через залучення їх до діяльності у

клубах, які працюють на базі школи. Учні є членами військово-патріотичного клубу “Пошук”, основним завданням якого є виховання патріотичних почуттів у підростаючого покоління. Через систему клубних форм вихованні знайомляться із героїчними сторінками минулого, включаються до посильної суспільно-корисної праці.

З 1991 р. заснував свою роботи клуб “Світлячок” для учнів молодших класів школи та мікрорайону. Спершу керівники клубу мали на меті надання допомоги батькам та школі у виховання дітей молодших класів, вирішуючи тим самим проблему додання бездоглядності дітей. У своїй діяльності вихователі керувалися тим, що у дітей цього віку відбувається активний процес формування та розвитку особистісних властивостей, а під впливом дозвілленої діяльності та цілеспрямованих дій вихователів більш активно проходить процес формування культури мислення, почуттів, поведінки та соціалізації в цілому. Поступово завдання клубу розширювалися до: згуртування дітей навколо цікавих справ; виховання поваги до батьків, родини, батьківщини; залучення до праці, а також формування альтруїстичних почуттів. На базі клубу працюють гуртки: “Вмілі ручки”, “Природа, фантазія та ми”, “Мамина помічниця” та ін. Творчі справи та яскраві імпрези сприяли популярності клубу серед учнів всієї коли та населення довкілля.

Цікава робота з патріотичного виховання мала місце в школі-гімназії № 16 м. Ніжина. Популярним серед учнів школи та міста був туристсько-краєзнавчий клуб “Рандеву”, який охоплював роботу по вивченню особливостей рідного краю, визначенню туристичних маршрутів, оволодінню вміннями, навичками, які потрібні мандрівникові. Під час шкільних канікул члени клубу вирушали у походи – мандрівки по регіонах України. Перебування в походах сприяло формуванню у підлітків стійкості характеру, загартуванню волі, набуттю навичок та вмінь орієнтуватися за певних обставин, розширенню кола пізнавальних інтересів, кмітливості. головне формуванню почуття гідності за свій край.

Вивчення справ, традицій, обрядів є предметом та засобом виховання народознавчого клубу “Калинонька”. У клубі знайомилися з національними скарбницями народної творчості, культурою краю та культурою життя України.

З 1991–го року при гімназії функціонував клуб для старшокласниць “Роксолана”, метою діяльності якого було сформування естетичних почуттів і потреб, розуміння “прекрасного”, допомога у пізнанні себе та перегляді особистих ставлень до етичних норм, вимог і формування прагнення до самовиховання та самовдосконалення. Також, організатори клубу вважали першочерговим завданням створення на базі клубу необхідних умов для спілкування, для обміну думками між старшокласницями та їхніми подругами, що проживають у мікрорайоні. У плані роботи клубу були передбачені творчі вітальні, де проводилися зустрічі з відомими жінками міста, яскравими особистостями в галузі певної професії, дискусії, вечори відпочинку, бесіди за чашкою чаю. Використання таких форм роботи, коли кожен учасник є не лише слухач, а й активний співрозмовник, сприяє розвитку їхньої культури спілкування, активізації мислення. В основу окремих занять покладалися соціально-психологічні тренінги, у клубі працював психолог. На заняттях програвали різноманітні ситуації, в ході обговорення яких кожна учасниця мала можливість розкрити свою індивідуальність, виявити свій хист, висловити особистий погляд на вирішення певної проблеми.

Як свідчить практика, клуб набуває сили, авторитету в тому випадку якщо його діяльність має прозорі, чітко сформульовані цілі, якщо члени клубу прагнуть до самовдосконалення і якщо у клубі приділяють необхідну увагу розвитку активності та ініціативи всіх його членів. На наш погляд, клуб “Роксолана” будував свою діяльність саме за такими принципами.

Все більше завойовують довіри клуби, що не один рік працюють на базі середньої школи № 9 м. Прилуки, Чернігівської області. Стали активними організаторами корисних справ, цікавого, веселого дозвілля клуб

“Старшокласник” (об’єднує в собі більше 100 учнів школи), клуб “Барвінок” (для учнів середніх класів), мерія “Веселкової республіки” (об’єднання дітей молодших класів), гуртки народних промислів, “Берегиня” (дівочий гурток), спортивний, технічної творчості. Більшість з них виникли з ініціативи вчителів, але в подальшій організації їх життєдіяльності активну участь виявляли самі учні. Діти приходили до клубів за особистим бажанням - їх приваблювало те, що вони мають можливість відчуття почуття власної незалежності та самостійності у вирішенні багатьох справ. Усі організаційні питання вирішуються за участю Ради учнів школи, в складі якої працюють 4 комісії: рада вільного часу, рада бережливості і трудових справ, рада дисципліни та порядку, рада знань.

Вагому підтримку в організації клубних справ надавали вчителі, адміністрація школи, які підтримували думку, що клубні центри, де вміло поставлений процес організації суспільно-корисної праці, надає іноді значно більшу допомогу підліткам в придбанні життєвого досвіду, виявленні особистих здібностей, вихованні почуття відповідальності за доручену справу, в досягненні особистих ідеалів, а ніж шкільні уроки.

Звертає на себе увагу клуб "Старшокласник" Варвинської середньої школи № 1 Чернігівської області актуальністю своєї проблематики: виховання і самовиховання учнівської молоді у дусі державного патріотизму і залучення до активної участі у процесі національного відродження, налагодження міжнародного співробітництва, що сприятиме інтеграції України в загально-європейські і світові громадські структури. Клуб був утворений у 1993 році за бажанням самих старшокласників.

Взагалі, 1996 рік був особливо плідним для розгортання клубної мережі в Борзнянському районі, що на Чернігівщині, яка з часом оформлюється в Асоціацію шкільних клубів “Острів романтики”. Провідною метою Асоціації шкільних клубів (АШК) було створення єдиної районної системи виховної роботи. На 1999-2000 навчальний рік до АШК входило більше 100 клубів для учнівської молоді з усього району. Відповідальною за

організацію та координацію роботи клубів була Рада АШК на чолі з головою, яка у своїй діяльності опиралася на клубні об'єднання “Пам'ять” (Шаповалівська середня школа), “Планета” (Борзнянська середня школа), “Олімп”(Хорошеозерська середня школа). Програмою АШК (яка, до речі, зайняла 3 місце на конкурсі клубних програм, що були представлені на 3-ому обласному педагогічному ярмарку –1999р.,м.Чернігів) передбачалося вирішення таких завдань, як діагностичне визначення головних напрямів виховних систем клубів шкіл; створення районних клубів – центрів виховної роботи;

Практика діяльності АШК підтвердила перспективність виховної роботи на базі клубів, їх спроможність у формуванні особистості підлітків. Керівники та організатори АШК відмічають, що клубні форми роботи значно поживляють позакласну діяльність школи, позашкільну освіту в цілому.

Взагалі, слід зауважити, що клубно-гурткова робота в сільській місцевості переживає в наш час період оновлення та підйому. У більшості випадків за змістом та напрямками діяльності вона пов'язується з діяльністю сільської школи. Ініціатором організації клубної справи з дітьми часто стають вчителі школи, які поєднують в собі вчителя, митця - потрібну та цікаву особистість. Природний порядок виникнення клубів для учнівської молоді на селі – це позитивна сторона життя, яка будується на врахуванні інтересів й потреб підростаючого майбутнього населення країни. Клуб як виховна форма у своїй діяльності прагне до збереження загальних традицій села, школи, мікросередовища. Часто у клубі проводять дозвілля разом з учнями і їхні батьки. Отже, у сільському клубі для учнівської молоді є у наш час простір для творчості та експерименту.

Це лише часткові приклади клубів для учнівської молоді, що існують в невеликих містечках нашого регіону. В основі їх роботи лежать принципи гуманізму, індивідуально-особистого підходу, принцип вільного спілкування, принцип набуття знань з їх практичною реалізацією в житті.

Структура кожного з цих клубів, мета діяльності (ще Аристотель вказав, що мета – є "те, ради чого"), основні напрями роботи, права і обов'язки членів клубу визначені їх статутами.

Ділянки роботи розподілені між усіма учасниками з врахуванням ступеня підготовленості, самосвідомості, за принципом: "Людина краще сприймає ту інформацію, до якої вона відповідно підготовлена".

Велике задоволення для дітей і значний виховний вплив на них мають такі зібрання клубу, які проходять поза стінами школи: відвідування музею, виставок, походи, екскурсії стежинами краю з послідувачим обговоренням.

Учасники відмічають і той емоційний вплив, який має декоративне оформлення, атрибутика, інтер'єр приміщення, де відбувається чергове засідання клубу.

Висновки. Спостереження за учасниками клубів дають підставу зробити висновок, що робота в клубі сприяє їхньому моральному вдосконаленню, розвитку організаторських і творчих здібностей, активності та ініціативі кожного, засвоєнню ними певних знань в оволодінні технологією різноманітної діяльності, формуванню культури спілкування, розвитку світогляду, взагалі в певній мірі змінює їх ставлення до навчальної роботи, а також згуртовує у дружний колектив.

Протягом останніх трьох років простежується тенденція зростання мережі позашкільних закладів, її стабілізації[5]. Посилюється увага до позашкільної освіти з боку Міністерства освіти і науки (МОН), обласних держадміністрацій з проблеми збереження, розширення і вдосконалення роботи позашкільних виховних закладів.

Було, зокрема, відзначено, що області України проводять велику роботу для збереження та розширення мережі позашкільних закладів (Кіровоградська, Хмельницька), удосконалення структури позашкільних закладів та системи позашкільної виховної роботи Волинської області, підвищення професійної майстерності кадрового потенціалу Тернопільщині. [4].

Педагоги-позашкільники України, як показав II Всеукраїнський з'їзд вчителів перебувають у постійному пошуку іноваційних форм творчої роботи. З метою активізації творчого потенціалу педагогічних та учнівських колективів позашкільних закладів в Харківській області у 1999-2000 навчальному році вперше в Україні було започатковано обласний конкурс "Позашкільний навчальний заклад року" З метою поліпшення майстерності педагога-позашкільника управлінням освіти і науки Чернігівської області започатковано та проведено обласний професійний конкурс "Педагог-позашкільник" [4].

Отже, все вищеперелічене підкреслює соціальну значимість створення клубів для учнівської молоді. Тим паче, що організація позашкільного життя в дитячому клубі не є справою цілком новою: досвід клубної роботи в Україні є значним, особливо плідною робота у цьому напрямку велася у 20-ті роки ХХ століття, тож вважаємо доцільним його ретельне вивчення з метою використання прогресивних педагогічних ідей того часу при реалізації завдань, поставлених у "Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті".

Все вище перелічене підкреслює соціальну значимість створення клубів для учнівської молоді. В останній час, не дивлячись на умови суспільного життя, розпад багатьох компонентів і структур виховного процесу, клубна робота більш за все сприяє соціалізації учнівської молоді, де клуб виступає як центр просвіти, центр первісного джерела інформації. Спостереження за учасниками клубів дають підставу зробити висновок, що робота у клубі сприяє моральному зростанню особистості учня. З метою збереження та поступового збільшення мережі закладів позашкільної освіти, зокрема клубів різного профілю, бажано ширше використовувати досвід, напрацьований історією в галузі клубної роботи з учнівською молоддю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Цінності як ядро особистості //Цінності освіти і виховання: Наук.-метод зб. /За заг. ред. О.В.Сухомлинської. – К.: АПНУ, 1997. – С. 8-11.
2. Дем'яненко Н. Нова педагогічна свідомість і вітчизняний історико-педагогічний досвід //Педагогіка і психологія. – 2000. – № 2. С.117-123.
3. Закони України “Про позашкільну освіту” (2000р.),
4. Матеріали роботи II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти (2001р.).
5. Освіта України. Інформаційно-аналітичний збірник. № 48, 16. X. 2001.
6. Національною програмою “Освіта” (Україна ХХІ століття (1993р.),
7. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті ” (2003)р.